

REZULTATELE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN AȘEZAREA CUCUTENI A₃ DE LA POCREACA-IAȘI

DE

CONSTANTIN ICONOMU*

Abstract

The archaeological investigations carried out between 1991 and 1994 in the village of Pocreaca, Schitu Duca, Iasi County, intended to examine the fortification from the First Iron Age belonging to the Cozia culture. On the occasion of these excavations, a Neolithic settlement belonging to the Cucuteni A3 culture was also identified. Details of the fortress belonging to the First Iron Age were published, while the results of the investigations of the Neolithic settlement are to be included in the current volume. The diggings brought to light a burnt clay platform of a house and a rich archaeological material from the earth layer or from waste dumps.

As for ceramics, numerous fragments were found. Restored or not, they offer a rich inventory of vessel shapes and paintings in white, black and red or of not-painted vessels. Painted ceramics include glasses, bowls, pots, support vessels, bi-truncated cone-shaped vessels with high support etc. There are also anthropomorphic idols, both feminine and masculine, and zoomorphic idols, representing domestic animals.

Tools are mainly pieces in knapped flint but there are also axes of polished grit stone. The settlement belongs to the well-represented group of Cucuteni settlements east of the Siret River, dating from the Cucuteni A phase, third stage.

Keywords: settlement, Neolithic, Cucuteni A₃, Pocreaca Village, Iasi County.

În anii 1991–1994, în cadrul a patru campanii de săpături, au fost întreprinse cercetări arheologice în satul Pocreaca, comuna Schitu Duca, Județul Iași, punctul „Cetățuia”, în scopul studierii fortificației cu valuri de pământ, existente aici. Acest sit arheologic fusese semnalat încă din anii '50, când arheologii care au efectuat cercetări de suprafață în punctul „Cetățuia” au cules fragmente ceramice ce aparțin culturii Cucuteni faza A și altele din prima epocă a fierului¹. În anul 1966, soții Adrian și Marilena Florescu au efectuat un sondaj ale cărui rezultate au rămas inedite. Ulterior, acest obiectiv a fost consemnat în *Repertoriul arheologic al județului Iași*², în lucrarea lui A. László, consacrată începutului primei epoci a fierului pe teritoriul Moldovei³, și în *Repertoriul așezărilor cucuteniene*⁴. Întrucât cercetările noastre au avut ca obiect cetatea ce aparținea primei epoci a fierului, materialul cucutenian descoperit de către noi a rămas inedit, urmând a fi publicat acum⁵.

Așezarea neolitică este amplasată în marginea de nord-vest a satului Pocreaca, pe un promontoriu înalt de 40 de metri, orientat S–SE și N–NV, delimitat la bază de pâraul Pocrecuța, la vest, și Nemțoaica la est. Promontoriul, plat în partea superioară, are lungimea de 200 de metri și o lățime ce variază între 70 și 100 de metri. În capătul de S–SE al platoului se află valurile de pământ și șanțurile ce aparțin culturii Cozia. Fortificația așezării neolitice nu a putut fi observată în cursul cercetărilor de suprafață și a săpăturilor, pentru că a fost

* Institutul de Arheologie Iași, secrarhmold@gmail.com.

¹ Ion Nestor și colab., *Șantierul Valea Jijiei*, în *Studii și cercetări de istorie veche (SCIV)*, III, 1952, p. 45, fig. 5.

² V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, II, 1985, pp. 357–358.

³ A. László, *Începuturile primei vârste a fierului pe teritoriul Moldovei. Unele rezultate și probleme*, în *Cercetări Istorie (CI)*, VII, 1976, p. 73.

⁴ D. Monah, Șt. Cucos, *Așezările culturii Cucuteni din România*, Iași, 1985, p. 130, nr. 783.

⁵ Pentru cetatea din prima epocă a fierului cf. C. Iconomu, *Cercetările arheologice din cetatea hallstattiană de la Pocreaca-Iași*, în *Arheologia Moldovei (ArhMold)*, XIX, 1996, pp. 21–56.

distrusă de așezarea din prima epocă a fierului. Promontoriul, pe care se află cele două stațiuni, ca și zona învecinată, au fost în permanență afectate de alunecări de teren, care au modificat aspectul zonei, producând distrugerii și în așezarea neolitică. Săpăturile arheologice întreprinse în cele patru campanii au urmărit cunoașterea cetății din prima epocă a fierului, dar au surprins și complexe de locuire ce aparțineau culturii Cucuteni. Cu acest prilej s-a observat că platformele de chirpici ars, ale locuințelor neolitice au fost demontate, de către purtătorii culturii Cozia, care au utilizat sfărâmurile ca armătură pentru valurile de pământ, situație ce se observă cel mai bine la valul nr. 2, demantelat în epoca modernă. În campania din anul 1993 a fost dezvelită parțial platforma unei locuințe și, în cea din anul 1991, a fost golită o groapă menajeră cu diametrul de 3 m la gură și 1,40 m adâncime, plină cu fragmente ceramice cucuteniene. Materialul arheologic neolitic a fost recoltat și din stratul așezării cucuteniene și din alte câteva gropi mai mici. Din cadrul complexelor amintite, locuința cu platforma de chirpici a ieșit la iveală între valul nr. 1 și valul nr. 2 al cetății hallstattiene, în colțul de V-SV al stațiunii, la adâncimea de 0,85 m sub stratul vegetal și nivelul de locuire al culturii Cozia. Platforma, de formă neregulată, orientată cu axul lung pe direcția S-SE și N-NV, are dimensiunile maxime de 2,60/2,30 m, fără a fi săpată complet (fig. 1). Pe platforma de lut ars nu au fost identificate amenajări gospodărești, care probabil au fost deteriorate și de către o groapă modernă. Întrucât platforma nu a fost demontată de noi, nu știm dacă a fost construită direct pe pământ sau pe o substructură de trunchiuri de copaci, așa cum se întâlnește de obicei la locuințele cucuteniene. Menționăm că resturile de chirpici ars și de lipitură de pereți, descoperite în armătura valului nr. 2 al cetății din prima epocă a fierului, poartă amprente de trunchiuri de lemn și de nuiele, ceea ce dovedește că au fost întrebuințate la infrastructura platformelor și a pereților locuințelor. În afară de aceasta, au fost identificate mai multe gropi menajere, ce conțineau fragmente ceramice pictate și nepictate, oase de animale, idoli și unelte.

Stațiunea de la Pocreaca, din cauza dimensiunilor reduse ale așezării și a săpăturilor de mică amploare, a produs puține unelte de piatră cioplită și șlefuită⁶, pe care le prezentăm în continuare în acest catalog:

1. Lamă microlitică cu retușe fine sau de folosire. Lungime 2,3 cm, lățime 1,4 cm, grosime 0,3 cm (fig. 2/1).
2. Lamă microlitică cu retușe fine sau de folosire. Lungime 2 cm, lățime 0,8 cm, grosime 0,2 cm (fig. 2/2).
3. Lamă microlitică cu retușe fine sau de folosire. Lungime 1,9 cm, lățime 1,2 cm, grosime 0,3 cm (fig. 2/3).
4. Lamă mijlocie fragmentară, cu retușe fine pe ambele laturi. Lungime 1,3 cm, lățime 1,4 cm, grosime 0,3 cm (fig. 2/4).
5. Lamă neretușată și trecută prin foc. Lungime 6,1 cm, lățime 1,2 cm, grosime 0,6 cm (fig. 2/5).
6. Lamă neretușată și trecută prin foc. Lungime 2,2 cm, lățime 1 cm, grosime 0,3 cm (fig. 2/6).
7. Lamă neretușată și trecută prin foc. Lungime 3,9 cm, lățime 1,7 cm, grosime 0,5 cm (fig. 2/7).
8. Lamă neretușată și trecută prin foc, de culoare albă. Lungime 3,1 cm, lățime 1,6 cm, grosime 0,4 cm (fig. 2/8).
9. Lamă mijlocie de decorticare, cu retușe fine pe ambele laturi. Lungime 3,2 cm, lățime 1,2 cm, grosime 0,3 cm. (fig. 2/9).
10. Lamă cu retușe continue și cu latura dreaptă, calcinată. Lungime 4,8 cm, lățime 1,9 cm, grosime 0,5 cm (fig. 2/10).
11. Lamă mijlocie fragmentară, cu retușe fine pe latura stângă, cu retușe obișnuite pe latura dreaptă, cu lustru pe aceeași latură. Lungime 3,1 cm, lățime 1,4 cm, grosime 0,4 cm (fig. 2/11).
12. Lamă mijlocie fragmentară, cu laturile retușate. Lungime 2,4 cm, lățime 1,2 cm, grosime 0,4 cm (fig. 3/12).
13. Lamă mijlocie fragmentară, cu laturile neretușate. Lungime 3,4 cm, lățime 1,5 cm, grosime 0,6 cm. (fig. 3/13).
14. Lamă mijlocie fragmentară, cu laturile retușate. Lungime 2,6 cm, lățimea 1 cm, grosime 0,5 cm (fig. 3/14).
15. Lamă mijlocie, fragmentară, zveltă, cu retușe abrupte pe ambele laturi. Lungime 2,3 cm, lățime 0,9 cm, grosime 0,3 cm (fig. 3/15).
16. Lamă mijlocie cu retușe de folosire și lustru pe latura stângă. Lungime 2,3 cm, lățime 2,6 cm, grosime 0,7 cm (fig. 2/16).
17. Lamă mijlocie fragmentară, retușată la partea proximală a laturii stângi. Lungime 4,5 cm, lățime 1,8 cm, grosime 0,5 cm (fig. 2/17).
18. Lamă mijlocie de decorticare, cu latura stângă retușată, pe latura dreaptă având retușe doar la partea distală. Lungime 6,5 cm, lățime 2,3 cm, grosime 0,9 cm (fig. 3/18).
19. Lamă cu retușe continue, cu lustru pe ambele laturi și cu bulbul în jos. Lungime 7 cm, lățime 1,8 cm, grosime 0,6 cm (fig. 3/19).
20. Lamă mijlocie cu retușe de folosire pe latura stângă. Lungime 2,9 cm, lățime 1 cm, grosime 0,3 cm (fig. 3/20).
21. Lamă mijlocie. Silex vinețiu, de Prut. Lungime 3,7 cm, lățime 1,5 cm, grosime 0,4 cm (fig. 4/21).
22. Lamă mijlocie. Silex vinețiu, de Prut. Lungime 4,5 cm, lățime 1,5 cm, grosime 0,3 cm (fig. 4/22).
23. Lamă cu retușe continue pe ambele laturi și cu lustru pe latura dreaptă. Lungime 7 cm, lățime 1,8 cm, grosime 0,7 cm (fig. 3/23).
24. Lamă mijlocie fragmentară, cu fine retușe de utilizare. Lungime 3,7 cm, lățime 2,8 cm, grosime 0,7 cm (fig. 4/24).
25. Lamă mijlocie, cu fine retușe de utilizare. Lungime 4,7 cm, lățime 1,9 cm, grosime 0,5 cm. (fig. 4/25).

⁶ Determinarea uneltelor din silex a fost făcută de către colegul Vasile Chirica, căruia îi mulțumim și pe această cale.

26. Lamă mijlocie fragmentară, cu fine retușe de utilizare. Lungime 2,6 cm, lățime 2 cm, grosime 0,4 cm (fig. 3/21).
27. Lamă mijlocie fragmentară, cu fine retușe de utilizare. Lungime 3,1 cm, lățime 2,3 cm, grosime 0,8 cm (fig. 3/27).
28. Lamă mijlocie, cu fine retușe de utilizare. Lungime 3,1 cm, lățime 1,2 cm, grosime 0,5 cm (fig. 3/28).
29. Lamă mijlocie fragmentară. Lungime 2,9 cm, lățime 1,9 cm, grosime 0,5 cm (fig. 3/29).
30. Lamă mijlocie cu fine retușe de utilizare. Lungime 5,9 cm, lățime 1,7 cm, grosime 0,4 cm (fig. 4/30).
31. Fragment de lamă microlitică de decorticare, cu desprinderi lamelare largi, pe suprafața dorsală și cu retușe pe latura stângă. Lungime 2,5 cm, lățime 3,7 cm, grosime 1,1 cm, (fig. 3/31).
32. Vârf de săgeată, pe lamă mijlocie de decorticare. Lungime 3,5 cm, lățime 2,3 cm, grosime 0,5 cm, (fig. 4/32).
33. Vârf de săgeată. Lungime 3,2 cm, lățime 1,8 cm, grosime 0,5 cm, (fig. 4/33).
34. Vârf de săgeată. Lungime 2,6 cm, lățime 1,5 cm, grosime 0,4 cm (fig. 4/34).
35. Vârf de lance (?), bifacial, fragmentar, cu urme de lustru pe ambele suprafețe ale laturii stângi. Lungime 2,8 cm, lățime 2,6 cm, grosime 0,4 cm, (fig. 3/5).
36. Străpungător pe lamă mijlocie, cu laturile rotunjite. Lungime 4,9 cm, lățime 1,4 cm, grosime 0,4 cm, (fig. 4/36).
37. Străpungător pe lamă mijlocie, cu laturile retușate. Lungime 3,4 cm, lățime 0,9 cm, grosime 0,3 cm, (fig. 4/37).
38. Străpungător pe lamă mijlocie, cu laturile, retușate. Lungime 2,9 cm, lățime 1,2 cm, grosime 0,4 cm, (fig. 4/30).
39. Gratoar pe lamă trunchiată oblic și retușată. Lungime 4,3 cm, lățime 2,3 cm, grosime 1 cm, (fig. 4/39).
40. Gratoar pe lamă de decorticare. Lungime 4,4 cm, lățime 2,7 cm, grosime 0,9 cm, (fig. 5/40).
41. Gratoar pe lamă de decorticare. Lungime 2,8 cm, lățime 2 cm, grosime 0,5 cm, (fig. 4/41).
42. Gratoar pe capăt de lamă. Lungime 2,1 cm, lățime 1,8 cm, grosime 0,4 cm (fig. 4/43).
43. Gratoar pe lamă retușată. Lungime 4,1 cm, lățime 2,2 cm, grosime 0,6 cm (fig. 5/44).
44. Gratoar pe lamă retușată. Lungime 4,7 cm, lățime 1,5 cm, grosime 0,7 cm (fig. 5/45).
45. Gratoar pe lamă retușată. Lungime 4,3 cm, lățime 2,2 cm, grosime 1,1 cm (fig. 5/46).
46. Gratoar pe lamă retușată. Lungime 4,2 cm, lățime 2 cm, grosime 0,7 cm. (fig. 5/46).
47. Gratoar pe lamă retușată. Lungime 3,5 cm, lățime 2,1 cm, grosime 0,7 cm. (fig. 5/47).
48. Gratoar pe lamă retușată. Lungime 5 cm, lățime 1,9 cm, grosime 0,7 cm. (fig. 5/48).
49. Gratoar pe lamă retușată. Lungime 5 cm, lățime 1,9 cm, grosime 0,4 cm, (fig. 5/49).
50. Gratoar pe lamă retușată din menilit. Lungime 4,5 cm, lățime 2,9 cm, grosime 0,4 cm, (fig. 5/50).
51. Gratoar pe așchie de decorticare. Lungime 3,2, lățime 2,9 cm, grosime 0,8 cm. (fig. 5/51).
52. Gratoar pe așchie. Lungime 2,5 cm, lățime 2,3 cm, grosime 0,8 cm. (fig. 5/53).
53. Topor trapezoidal din gresie, șlefuit, cu fețe arcuite, de culoare gălbuie, cu știrbituri pe tăiș și muchie de la întrebuințare. Lungime 8 cm, lățime tăiș 6,4 cm, lățime muchie 5,1 cm, grosime maximă 2,1 cm (fig. 6).
54. Topor trapezoidal din gresie, șlefuit, fragmentar. Lipsă partea de sus cu muchia. Tăiș cu știrbituri. Fețele arcuite. Lungime 4,5 cm, lățime 5 cm, grosime 2,1 cm.
55. Topor de gresie cu două tăișuri, de culoare neagră, spart. Se păstrează o parte de la mijloc, cu orificiul de înmănușare. Una din laturi transformată în frecător. Lungime 5,5 cm.

Uneltele de silex, descoperite la Pocreaca, aparțin categoriei de piese mici și mijlocii, obținute din materia primă provenită din zona Prutului mijlociu (nr. 20–22) sau din Carpații Orientali, din spațiul dintre Carpați și Siret⁷. Din lotul celor 52 de piese de silex, se numără 31 de lame, 3 vârfuri de săgeți, un vârf de lance, 3 străpungătoare și 14 gratoare. Lamele utilizate pentru tăiat și răzuit, fiind cele mai numeroase, au fost prelucrate chiar în așezarea de la Pocreaca. Cât privește uneltele de piatră șlefuită, numărul acestora este nesemnificativ, înregistrându-se doar două topoare trapezoidale și un topor cu două tăișuri, fragmentar, utilizat ca frecător.

Ceramica din așezarea cucuteniană de la Pocreaca, din care s-au putut întregi puține vase, este prezentă atât în strat, cât și în gropi, ieșind la iveală atât fragmente cu pictură tricromă, cât și altele nepictate, ambele categorii fiind afectate de solul acid de pe „Cetățuia”. Atât ceramica pictată, cât și cea nepictată, se caracterizează prin pastă de bună calitate, din argilă bine selectată și frământată, arsă oxidant, la temperaturi înalte, astfel încât a căpătat culoarea cărămizie sau gălbuie, mai rar gălbui-cenușie.

Din categoria ceramicii pictate există numai vase tricrome, cu pictură negativă, decorul adâncit, incizat și canelat, de tradiție Precucuteni III, lipsind cu desăvârșire. Prezentăm vasele care au putut fi întregite total sau parțial și care constituie un repertoriu relativ bogat de forme și decoruri.

Din categoria paharelor se întâlnesc două exemplare fragmentare, dar cu profilul întreg, care oferă posibilități de interpretare a formelor și decorurilor.

⁷ S. Țurcanu, *Industria litică cioplită din neoliticul Moldovei*, Ed. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2009, p. 198.

1 a. Pahar fragmentar cu pereții subțiri, de formă globulară, ușor bitronconic, cu margine verticală și bază circulară mică (diametrul maxim 9 cm, înălțimea 10,5 cm, diametrul bazei 3 cm). Pe corpul vasului se află un decor de spirale de culoare albă, mărginit de linii negre (fig. 7/4).

1 b. Pahar fragmentar cu pereții subțiri, fără fund, de formă globulară, ușor bitronconic, cu buza verticală. Decorul pictat este aplicat tectonic pe trei registre orizontale. Pe buza apar spirale cu capetele puternic arcuite, de culoare albă, mărginite cu negru, ca și în zona diametrului maxim, în partea inferioară a vasului. Spațiile goale dintre spirale au fost umplute cu linii hașurate de culoare brună. În interiorul vasului, sub buză, se găsește un motiv pictat, cordiform, din care s-au păstrat doar linii brune, groase, sau subțiri (înălțimea conservată 13 cm) (fig. 7/5).

2. Vas piriform, din care se păstrează un fragment mare, pe care se observă o apucătoare conică, cu perforație verticală. Pe fragmentul conservat, a fost aplicat un decor tricrom, în tehnică negativă, alcătuit din benzi spiralice cu capetele puternic arcuite (fig. 8/3).

3. Vas fragmentar cu corpul bitronconic și buza arcuită la exterior, dar care păstrează profilul în întregime. Pictura este distribuită pe toată suprafața, vasului, cu excepția bazei, unde a fost rezervat un spațiu nepictat. Decorul principal este reprezentat de benzi spiralice puternic arcuite la capete. Spațiile goale dintre spirale au fost umplute cu benzi de linii arcuite, sau drepte și scurte. De asemenea, linii arcuite de culoare brună acoperă în întregime spațiile dintre benzile în spirale (fig. 8/1).

4. Din categoria străchinilor și castroanelor s-au descoperit mai multe fragmente, dintre care unele au profilul aproape complet:

4 a. Castron de formă tronconică, cu pictura aplicată la exterior și interior, cu decor din spirale (fig. 9/1–2).

4 b. Fragment de strachină sau bol, de formă tronconică, cu decor aplicat la exterior și în interior. Sub buză se observă o apucătoare conică, perforată orizontal. Decorul constă din motivul cordiform cu partea bombată în jos, intercalat cu benzi de triunghiuri simple ori duble (fig. 10/1).

5 a. Vas suport fragmentar, cu baza și gura de formă conică și corpul bombat în partea superioară. Pe umăr și la bază apar perforații circulare. Decorul pictat tricrom, acoperă la exterior întreaga suprafață a vasului, fiind alcătuit din spirale unghiulare, despărțite de benzi albe, verticale, iar spațiile dintre spirale sunt umplute cu linii subțiri, de culoare brun-închis. Dimensiuni: înălțime 37 cm, diametrul bazei 22 cm, diametrul gurii 24 cm (fig. 11/1; 12/2).

5 b. Fragment de vas suport din care se păstrează gura conică și o porțiune din corp. Decorul este alcătuit din spirale unghiulare, distribuite pe marginea conică și din spirale obișnuite, aplicate pe corp (fig. 13/1).

6. Castron cu picior înalt, pictat înăuntru, și la exterior, cu decor tricrom, alcătuit din spirale, existente și pe piciorul înalt al vasului, unde sunt tratate unghiular. Dimensiuni: înălțimea 27 cm, diametrul bazei 18 cm, diametrul gurii 32 cm. Două piese asemănătoare din etapa Cucuteni A au fost descoperite la Scânteia⁸ și una la Preutești⁹.

7. Vas bitronconic cu picior înalt și buza arcuită la exterior. Suportul sau piciorul, prezintă baza evazată și corpul bombat în partea superioară. Decorul pictat, aplicat pe întreaga suprafață a vasului, pe cinci registre, separate de linii orizontale negre, este alcătuit din spirale, la mijlocul suportului apărând motivul de bandă spiralică unghiulară și la bază decorul cordiform cu partea arcuită în sus. Dimensiuni: înălțime 50 cm, diametrul bazei 22 cm, diametrul gurii 15 cm (fig. 11/3; 12/3). Un exemplar similar provine din așezarea Cucuteni A3–A4 de la Dumesti¹⁰.

8. Fragment de capac cu buton de apucat și decor spiralic pe partea superioară (fig. 13/2).

9. Protomă cu un fragment de vas pictat în interior și exterior, provenită de la o piesă de mari dimensiuni, reprezentând un cap de animal cornut, cu botul ascuțit, coarcele arcuite și ochii reliefați. Atât protoma, cât și restul de vas sunt pictate cu decor tricrom, constituit din spirale, iar pe capul animalului se află linii și cercuri, care reliefează botul și ochii. Protoma redă un cap de animal foarte stilizat, astfel încât nu se poate identifica specia de cornută reprezentată (fig. 14). Numeroase astfel de fragmente se întâlnesc în toate fazele culturii Cucuteni, cele mai reprezentative pentru etapa A 3 fiind exemplarele de la Trușești și Hăbășești¹¹.

10. Tot de la Pocreaca provin și câteva cozi de linguri sau de polonic, pictate, cu linii negre sau brune.

Specia de ceramică nepictată este cea mai numeroasă la Pocreaca, însă vasele se află într-o stare accentuată de fragmentare, astfel încât nu s-au putut întregi multe forme. Câteva sunt aproape întregi, astfel încât avem mai multe tipuri pentru analiză.

⁸ C.-M. Lazarovici, Gh. C. Lazarovici, S. Țurcanu, *Cucuteni. A Great Civilization of the Prehistoric World*, Iași, 2009, p. 186; nr. 169, 173; p. 187.

⁹ N. Ursulescu, S. Ignătescu, *Preutești-Haltă, O așezare cucuteniană pe Valea Șomuzului Mare*, Iași, 2003, pp. 68–74, fig. 29/2.

¹⁰ C. M. Lazarovici, Gh. C. Lazarovici, Senica Țurcanu, op. cit. (n. 8), p. 190, nr. 205.

¹¹ M. Petrescu-Dâmbovița, M. Florescu, A. C. Florescu, *Trușești. Monografie arheologică* (se va cita *Trușești*), București-Iași, 1999, p. 417; Vl. Dumitrescu, M. Petrescu-Dâmbovița, N. Gostar, *Hăbășești*, București, 1954, pl. CXIII, CXIV.

1. Chiup de dimensiuni mijlocii, cu gura largă și fund circular, plat, mai îngust decât gura, având buza aplecată spre interior. În jumătatea superioară se află pastile mari, turtite, utilizate atât pentru apucat, cât și ca decor. O piesă de la Trușești are același ornament de pastile mari, adâncite la mijloc¹² (fig. 10/3).

2. Strachină mică, din care s-a păstrat jumătate, fără decor, la care se poate reconstitui profilul în întregime. Dimensiuni: înălțimea 4,6 cm, diametrul gurii 14 cm, diametrul fundului 4,6 cm. Corpul tronconic, ușor arcuit, este prevăzut cu o bază îngustă, evazată. Pasta roșcată este fină și fără angobă (fig. 7/2).

3. Vas mic, din pastă grosieră, de culoare cărămizie, spre cenușiu, tronconic, fragmentar. Dimensiuni: înălțimea 4 cm, diametrul gurii 9 cm, diametrul fundului 3,5 cm (fig. 7/3).

4. *Askos*. Vas de dimensiuni mici, cu unele deteriorări la buza, fără decor, din pastă poroasă, grosieră, de culoare cărămizie, cu pete cenușii și negre de la o ardere secundară. Vasul prezintă gura verticală, o toartă lată, amplasată pe spate, și o bază ovală. Dimensiuni: înălțimea 8,3 cm, diametrul maxim al gurii 7,3 cm, diametrul maxim al bazei 7,7 cm (fig. 7/2; 8/2). Silvia Marinescu-Bîlcu consideră că pe teritoriul României acest tip de vas este o creație a culturii Gumelnița, apărut în subfaza A₂¹³.

Acest tip a fost transmis culturii Cucuteni încă din faza A, în afara piesei de la Pocreaca, cunoscându-se alte două exemplare la Poduri-Dealul Ghindaru: unul, fără toartă, cu urme de vopsea roșie și cu incizii, din subfaza Cucuteni A₁, și al doilea, ce aparține aceleiași subfaze, de asemenea fără toartă, ornamentate cu incizii și cu pictură albă și roșie, ambele de tradiție gumelnițeană¹⁴. Un alt exemplar nepictat, fragmentar, a fost descoperit la Brad, plin cu obiecte de podoabă, ce aparține, de asemenea, fazei Cucuteni A¹⁵. Piesa de la Pocreaca are însă similitudini cu un *askos* dublu de la Ulmeni-Tăușanca, ce aparține culturii Cernavoda 1¹⁶. Până în prezent, se considera că această cultură își exercită influența asupra culturii Cucuteni, începând cu etapa Cucuteni A₄, dar descoperirea de la Pocreaca permite stabilirea datării acestei prezențe încă din subfaza Cucuteni A₃¹⁷.

5. În afară de acestea, amintim și un fragment ceramic cu barbotină, decorat cu alveole (fig. 10/2), câteva vase miniaturale, utilizate probabil ca jucării, și o lingură fragmentară.

La Pocreaca-Cetățuia, datorită caracterului mai puțin amplu al cercetărilor, în stațiunea neolitică au fost descoperiți numai 43 idoli antropomorfi, din care doar doi sunt întregi, restul aflându-se în stare fragmentară. Dintre cele 43 de exemplare, 4 reprezintă idoli în poziție verticală, 15 orizontală, iar 7 sunt prea fragmentari pentru a se putea stabili poziția lor. În conformitate cu clasificarea lui Dan Monah¹⁸, idoli se pot împărți și după poziția lor, în verticali și așezați. Dintre cele 4 fragmente de idoli în poziție verticală, 3 reprezintă divinități feminine. Decorul este alcătuit din linii incizate paralele, uneori dispuse în formă de romburi, amplasate pe piept și spate, la care se adaugă alte grupe de linii paralele sau oblice, care umplu spațiul dintre romburi. Pasta fină, bine frământată și arsă, este întotdeauna de culoare roșie-cărămizie (fig. 15/1,3; 16/1-2).

A doua categorie, cea mai numeroasă, cu 15 piese, este ilustrată de idoli în poziție șezândă. Dintre aceștia, 8 sunt ornamentați cu incizii, iar 6 exemplare nu prezintă nici un fel de decor. Este posibil ca aceștia din urmă să fi fost acoperiți de culoare roșie, dar solul acid de pe „Cetățuia” nu a permis conservarea acesteia. (fig. 15/5; 17/1,5). Dintre cei 8 idoli în poziție șezândă, cu decor incizat, se conservă unul de mari dimensiuni, ce păstrează numai jumătatea inferioară. Decorul principal este alcătuit din incizii care alcătuiesc, pe față și spate, câte un romb, restul spațiilor fiind umplute de linii paralele, dispuse oblic sau orizontal. Piesa a fost spartă în dreptul mijlocului, poate și din cauză că a fost asamblată din două părți. În spărtură, argila este de culoare cenușie, iar la suprafață, cărămizie. Lungimea păstrată este de 10 cm, iar lățimea de 6,4 cm (fig. 18/2; 19). Ceilalți idoli fragmentari sunt de dimensiuni mai mici, sub 8 cm lungime. Ornamentul este același, fiind compus din incizii dispuse în romburi pe abdomen și pe spate, din grupe de linii orizontale și oblice, care umplu spațiile dintre romburi, și circulare pe fese (fig. 17/2; 18). Un număr de 4 idoli antropomorfi feminini, în poziție șezândă, nu prezintă nici un fel de decor (fig. 17/1,5). La toți idoli feminini de la Pocreaca nu sunt prezentate elementele de identificare a sexului – sânii sau triunghiul pubian – feminitatea putând fi stabilită de

¹² Trușești, p. 427, fig. 313/7.

¹³ S. Marinescu-Bîlcu, *Askoi et rhythons énéolithiques des régions balkano-danubiennes et leurs relations avec le sud, à la lumière de quelques pièces de Căscioarele*, in *Dacia*, N.S., XXXIV, 1990, pp. 5–17.

¹⁴ D. Monah, Gh. Dumitroaia, F. Monah, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, *Poduri-Dealul Ghindaru. O Troie în Subcarpații Moldovei*, Piatra Neamț, 2003, p. 159, nr. 94; p. 115, 169; nr. 143; p. 115.

¹⁵ V. Ursachi, *Depozitul de unelte de podoabă eneolitice de la Brad, comună Negri, județul Bacău*, in *Carpica*, XXIII, 1992, pp. 53–54, 59–61.

¹⁶ S. Moritz, P. Roman, *Aspekte des Ausgangs des Äneolithikum und der Übergangsstufe zur Bronzezeit in Raum der NiederDonau*, in *Dacia*, N.S., XII, 1968, p. 66, pl. 15–4; p. 65.

¹⁷ P. Hașoti, *Observații privind cultura Gumelnița în Dobrogea*, in *Pontica*, XXI–XXII, 1988–1989, p. 20.

¹⁸ D. Monah, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, Ed. „Constantin Matasă”, Piatra Neamț, 1997, pp. 55–76.

reprezentarea accentuată a șoldurilor, cu elemente de steatopigie. De asemenea, se observă faptul că, exceptând cei doi idoli întregi (fig. 18/1; 20; 21/1) și doi fragmentari (fig. 17/2,4), celorlalți le lipsește întotdeauna capul. O categorie aparte de piese o reprezintă câțiva idoli neornamentați, la care se păstrează torsul cu cap, sau numai capul, împreună cu gâtul înalt, alungit, având figurate numai elementele feței prin strângerea între degete a părții superioare, de formă cilindrică (fig. 17/2,4). O piesă deosebită este reprezentată de un tors nedecorat, la care nu a fost redat capul (fig. 21/5) și care aparține categoriei figurinelor cu cap mobil, ce ar putea reflecta influența culturii Cernavodă 1¹⁹, prezentă în cadrul culturii Cucuteni încă din etapa A₄²⁰, dar această descoperire dovedește pătrunderea elementelor acesteia, așa cum am mai arătat, încă din subfaza Cucuteni A₃. Probabil că tot în această grupă de idoli se include și un picior uman, păstrat de la genunchi în jos, la care este reprezentată rotula (fig. 17/3) și o labă de picior uman, încălțată, de la o figurină (fig. 21/2). La această categorie sexul poate fi stabilit prin analogie cu ceilalți idoli feminini amintiți anterior.

O altă categorie este reprezentată de idoli antropomorfi masculini, atestați și la Pocreaca numai în două exemplare fragmentare, amândoi în poziție șezândă, cu trunchiul ușor aplecat pe spate. Din primul, de culoare cenușie s-a păstrat o parte din tors, având la mijloc urmele unei centuri, fesele și un picior arcuit, cu laba ascuțită la capăt (fig. 22/2). Dimensiuni: înălțimea 4,6 cm, lățimea 2,6 cm. Al doilea, de asemenea în poziție șezândă, conservă aceleași elemente, inclusiv un fragment de centură și o parte a sexului masculin. Dimensiuni: înălțimea 5 cm, lățimea 2,5 cm (fig. 22/3). Și la acești idoli pasta este de culoare cenușie.

Alte două piese sunt singurele păstrate întregi. Prima, neornamentată, de formă cilindrico-conică, se subțiază către cap, având corpul ușor curbat înainte. Trăsăturile feței și spatele, sumar redade, au fost realizate prin presarea între degete. Idolul se sprijină pe o bază circulară plată, pe care se observă amprente de degete. Pasta gălbuie-cenușie, fină, prezintă urme de ardere secundară. Dimensiuni: înălțimea 8,2 cm, diametrul bazei 4 cm, (fig. 18/1; 20). A doua piesă întreagă, neornamentată, este reprezentată de un idol din pastă gălbuie, așezat pe un soclu conic, care se prelungește și se subțiază către capul ascuțit, realizat prin strângere între degete, în așa fel încât idolul a căpătat trei fețe. Această piesă, ca și precedenta, nu redă în nici un fel elemente care să reprezinte sexul (fig. 21/1). Baza conică este adâncită astfel încât aceasta are un gol concav. Dimensiuni: înălțimea 4,6 cm, diametrul bazei 1,8 cm. Alte două fragmente de cap provin cu certitudine de la același tip de idol (fig. 17/2).

O categorie aparte de piese este reprezentată de conurile de lut, a căror întrebuințare este controversată. La Pocreaca s-au descoperit numai patru piese, din pastă gălbui-cenușie, cu baza plată sau ușor concavă, cu diametrele variind între 1,3 cm și 2 cm și înălțimea între 0,6 și 1,7 cm (fig. 15/2,4; 21/3-4).

În lucrarea de sinteză, consacrată plasticii antropomorfe a culturii Cucuteni-Tripolie, cercetătorul Dan Monah stabilește zece criterii tipologice de clasificare a idolilor acestei culturi și anume: tehnologie (pastă, ardere, finisare), dimensional (mici, mijlocii, mari), pozițional (vertical, șezând), compozițional (izolat sau asociați), ornamental (nedecorați, cu elemente plastice, cu decor incizat), sexual, criteriul modelării, al vârstei, al maternității²¹. Fără a ne referi la această clasificare, ea a fost utilizată și în analiza plasticii antropomorfe de la Pocreaca. În privința idolilor de la Pocreaca, se observă faptul că majoritatea sunt feminini și din categoria celor așezați, prin aceasta din urmă poziție înțelegându-se reprezentările feminine cu trunchiul ușor aplecat pe spate. De asemenea, același autor făcea observația că peste jumătate din numărul pieselor sunt decorate cu motive incizate specifice fazei Cucuteni A²², această particularitate întâlnindu-se și în stațiunea de la Pocreaca. În lotul idolilor descoperiți aici există și piese nedecorate care, dacă au fost pictate, stratul de culoare nu s-a păstrat. Sexul figurinelor a putut fi identificat, la idoli de la Pocreaca observându-se redarea accentuată a șoldurilor, dar și existența decorului incizat, specific numai idolilor feminini²³. Cât privește idoli masculini, ei sunt reprezentați în picioare ori în poziție șezândă²⁴, această ultimă atitudine fiind observată și la figurinele de la Pocreaca. Nu o dată a fost remarcat și faptul că numărul idolilor feminini este covârșitor față de cei masculini, primii fiind legați de cultul deosebit de important al fecundității și fertilității²⁵. Ca și în alte stațiuni cucuteniene, statuetele de la Pocreaca au fost sparte ritual, aruncate²⁶ și găsite în diferite locuri fără o anume semnificație. Este de asemenea de observat că la majoritatea reprezentărilor lipsește jumătatea de sus a acestora sau numai gâtul și capul. Acest lucru ar însemna fie o particularitate de ritual, fie că aceste părți ale

¹⁹ D. Berciu, *Zorile istoriei la Carpați și la Dunăre*, București, 1966, p. 156.

²⁰ P. Hașoti, op. cit. (n. 17), p. 20.

²¹ D. Monah, op. cit. (n. 18), pp. 66-68.

²² *Ibidem* (n. 18), p. 89.

²³ *Ibidem* (n. 18), p. 89.

²⁴ *Ibidem* (n. 18), p. 90.

²⁵ *Ibidem* (n. 18), p. 92.

²⁶ *Ibidem* (n. 18), p. 69.

corpului, fiind redată mai mici și mai subțiri, s-au deteriorat mai ușor. O altă particularitate care se impune a fi semnalată este și faptul că idolii de la Pocreaca sunt foarte apropiați de piesele de la Scânteia, în privința formei, decorului și mărimii²⁷ și de cei de la Dumești²⁸. În lotul figurinelor de la Pocreaca se disting câteva reprezentări de formă cilindro-conică, verticale, având ca singur detaliu anatomic capul redat sumar, prin presarea vârfului idolului între degete, rezultând nasul și obrazul²⁹. Aceste statuete nu prezintă nici un detaliu anatomic, care să redea sexul și, în general, sunt descoperite întregi, ceea ce ne duce la interpretarea potrivit căreia aceștia au fost utilizați în cadrul unor practici culturale, în care nu exista ideea de sacrificiu. Este de asemenea de observat că idolii verticali, asexuați, de formă conică, trimit la conurile de lut, descoperite în așezările cucuteniene. Aceste conuri, după M. Petrescu-Dâmbovița, ar corespunde reprezentărilor schematizate, ale unor statuete antropomorfe³⁰ dar, după alte interpretări, conurile ar fi fost fișe de joc, pintadere, ștampile de tatuaj sau instrumente contabilicești³¹. În ceea ce ne privește, preferăm să urmărim punctul de vedere al prof. M. Petrescu-Dâmbovița, după care, conurile de lut ar fi idoli antropomorfi stilizați la maximum, la care adăugăm observația că pe baza idolilor verticali, asexuați, de formă conică, se poate stabili filiația care ne duce la conurile de lut conform cu descoperirile de la Trușești, Pocreaca, Scânteia și Vermești³² (fig. 23).

În categoria obiectelor de cult poate fi inclusă și o piesă alungită, ușor conicizată, rotunjită la un capăt și la celălalt cu o proeminență, străpunsă perpendicular, pe lungime, de către două perforații. Dimensiuni: lungimea 6,4 cm, diametrul maxim 2,7 cm (fig. 17/6). Acest tip de obiect a fost considerat de către Dan Monah drept idol³³ și de autorii monografiei Trușești drept obiect de tip phalic³⁴. Același gen de idol a fost atestat și la Hăbășești, de unde se cunosc câteva exemplare³⁵.

Din categoria figurinelor de lut ars nu puteau lipsi și idolii zoomorfi. În monografia consacrată așezării de la Trușești, autorii făceau observația că în așezarea neolitică numărul idolilor zoomorfi este cu mult mai mic decât al celor antropomorfi, speciile de animale reprezentate fiind greu de identificat³⁶. Și la Pocreaca întâlnim aceeași situație, numărul idolilor zoomorfi recuperați fiind în număr de 11, în totalitate fragmentari, făcând obiectul aceluiași cult bazat pe ideea de sacrificiu, întâlnit și la idolii antropomorfi.

Idolii zoomorfi sunt de mici dimensiuni, cu lungimea variind între 3 și 4 cm, prezentând întotdeauna spărturi, iar modelarea grosieră făcând dificilă determinarea speciei. O singură piesă are reprezentate coarnele (fig. 24/4), ceea ce face posibilă identificarea unui bovideu, restul pieselor fiind redată fără urechi sau coarne. Fețele, acolo unde au fost păstrate, sunt de formă triunghiulară, acești idoli reprezentând probabil ovine sau canide (fig. 24/5). Un singur exemplar are redați ochii sub formă a două împunsături (fig. 24/1). Atât cât se poate observa, în lotul idolilor zoomorfi de la Pocreaca se găsesc reprezentate numai animale domestice, legate de cultul fecundității și fertilității animalelor³⁷. De asemenea, în categoria reprezentărilor culturale descoperite la Pocreaca, se numără și macheta unei ambarcațiuni de tip monoxilă. Dimensiuni: lungimea 7 cm, lățimea 3 cm, înălțimea 1,6 cm (fig. 22/1). Această machetă ilustrează preocupările locuitorilor stațiunii neolitice de pe „Cetățuia” legate de navigație și pescuit.

În acest sens amintim că promontoriul „Cetățuia” este flancat de două pâraie: Nemțoaica și Pocreca, care au servit nu numai la alimentarea cu apă a așezării dar, probabil având în urmă cu mai multe milenii un debit mai mare, au putut servi la navigație și pescuit³⁸.

²⁷ C.-M. Mantu, *Plastica antropomorfă a așezării Cucuteni A 3 de la Scânteia (jud. Iași)*, în *ArhMold*, XVI, 1993, pp. 51–68.

²⁸ R. Maxim Alaiba, *Locuința nr. 1 din faza Cucuteni A 3 de la Dumești (Vaslui)*, în *Acta Moldaviae Meridionalis (AMM)*, V–VI, 1983–1984, pp. 100–107, 122–133; R. Alaiba, *Complexul cultural Cucuteni-Tripolie. Meșteșugul olăritului*, Iași, 2007, pp. 105–113.

²⁹ D. Monah, op. cit. (n. 18), pp. 91–92, fig. 22/3; 23; C.-M. Mantu, op. cit. (n. 27), p. 62; pl. 61, fig. 6/7–10.

³⁰ *Trușești*, p. 539.

³¹ *Ibidem*, loc. cit. (n. 11).

³² D. Monah, op. cit. (n. 18), fig. 23/1–3; *Trușești*, fig. 377/1–2; C.-M. Mantu, op. cit. (n. 27), pl. 6/7–10, p. 61.

³³ D. Monah, op. cit. (n. 18), pp. 91–92, fig. 23/5, 12.

³⁴ *Trușești*, p. 539, fig. 380/1–4, varianta 2.

³⁵ Vl. Dumitrescu, M. Petrescu-Dâmbovița, N. Gostar, op. cit. (n. 11), fig. 37/7, 9, 10, 17.

³⁶ *Trușești*, pp. 533–534.

³⁷ *Ibidem* (n. 11), pp. 534–538.

³⁸ C. Ionomu, *O nouă machetă de ambarcațiune descoperită în așezarea cucuteniană de la Pocreaca-Iași*, în *ArhMold*, XXIX, 2006, pp. 199–201; O. Höckmann, *River Navigation in the Cucuteni-Tripolie Culture*, în *ArhMold*, XXX, 2007, pp. 41–71; C. Schuster, Al. S. Morintz, *Ambarcațiuni și navigația în preistorie. Cu specială privire la Dunărea de Jos și Marea Neagră*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2006, pp. 34–36.

Așezarea neolitică cucuteniană de la Pocreaca – Cetățuia, cu un singur nivel de locuire, aparține, așa cum am arătat, subfazei Cucuteni A₃. Vasele pictate tricrom, idolii antropomorfi și zoomorfi prezintă strânse analogii cu stațiunile acestei culturi, atestate și cercetate arheologic, mai ales la est de Siret.

În această stațiune nu a fost descoperită deocamdată ceramică cu decor incizat, canelat și adâncit, de tradiție Precucuteni III, ceea ce ilustrează aici sfârșitul etapei Cucuteni A₃ sau existența unei variante regionale sau locale a acestei etape. De asemenea, așezarea de la Pocreaca prezintă unele similitudini atât în privința decorului tricrom, cât și a idolilor, cu stațiunea de la Dumești, atribuită inițial etapei Cucuteni A₃ și, recent, subfazelor Cucuteni A₃–A₄³⁹.

În concluzie, așezarea neolitică de la Pocreaca, deși nu a făcut obiectul unor cercetări de amploare, a furnizat un material arheologic interesant, alcătuit din unelte de piatră, ceramică și idoli specifici subfazei Cucuteni A₃, din Podișul Central Moldovenesc.

ILLUSTRATION LIST

- Fig. 1. Burnt clay platform from a house. The circular perforation represents a modern damage.
 Fig. 2. Knapped flint tools.
 Fig. 3. Knapped flint tools.
 Fig. 4. Knapped flint tools.
 Fig. 5. Knapped flint tools.
 Fig. 6. Polished grit stone trapezoidal ax.
 Fig. 7. Cucuteni A₃ ceramics. 1. Askos. 2–3. Small bowls. 4–5. Glasses.
 Fig. 8. 1, 3. Bi-truncated cone-shaped fragmentary vessels. 2. Askos.
 Fig. 9. 1–2. Fragmentary bowls.
 Fig. 10. 1. Fragmentary bowl. 2. Unpainted ceramic fragment with alveolar decorations. 3. Pot fragment.
 Fig. 11. 1. Support vessel. 2. Bowl with high foot. 3. Bi-truncated cone-shaped vessel with high foot.
 Fig. 12. 1a–b. Bowl with high foot. 2. Support vessel. 3. Bi-truncated cone-shaped vessel with high foot.
 Fig. 13. 1. Fragmentary support vessel. 2. Fragmentary lid. 3. Fragmentary vessel.
 Fig. 14. Fragmentary painted vessel with zoomorphic protome.
 Fig. 15. 1, 3. Vertical anthropomorphic feminine idols. 5. Seated anthropomorphic feminine idol. 2, 4. Clay cones.
 Fig. 16. 1–2. Vertical anthropomorphic feminine idols.
 Fig. 17. 1–2, 4–5. Anthropomorphic feminine idols. 3. Fragmentary idol. 6. Phallic-shaped idol.
 Fig. 18. Anthropomorphic asexual idol.
 Fig. 19. Feminine idol.
 Fig. 20. Anthropomorphic asexual idol.
 Fig. 21. 1. Cone-shaped asexual idol. 2. Idol foot with footwear. 3–4. Clay cones. 5. Idol with mobile head.
 Fig. 22. 1. Boat model. 2–3. Anthropomorphic masculine idols.
 Fig. 23. Evolution scheme of the cone-shaped asexual idols.
 Fig. 24. Zoomorphic idols.

³⁹ R. Maxim Alaiba, *Locuința nr. 1 din faza Cucuteni A 3 de la Dumești (Vaslui)*, în *AMM*, V–VI, 1983–1984, pp. 99–148; R. Alaiba, *Complexul cultural Cucuteni-Tripolie. Meșteșugul olăritului*, Iași, 2007, pp. 81–113.

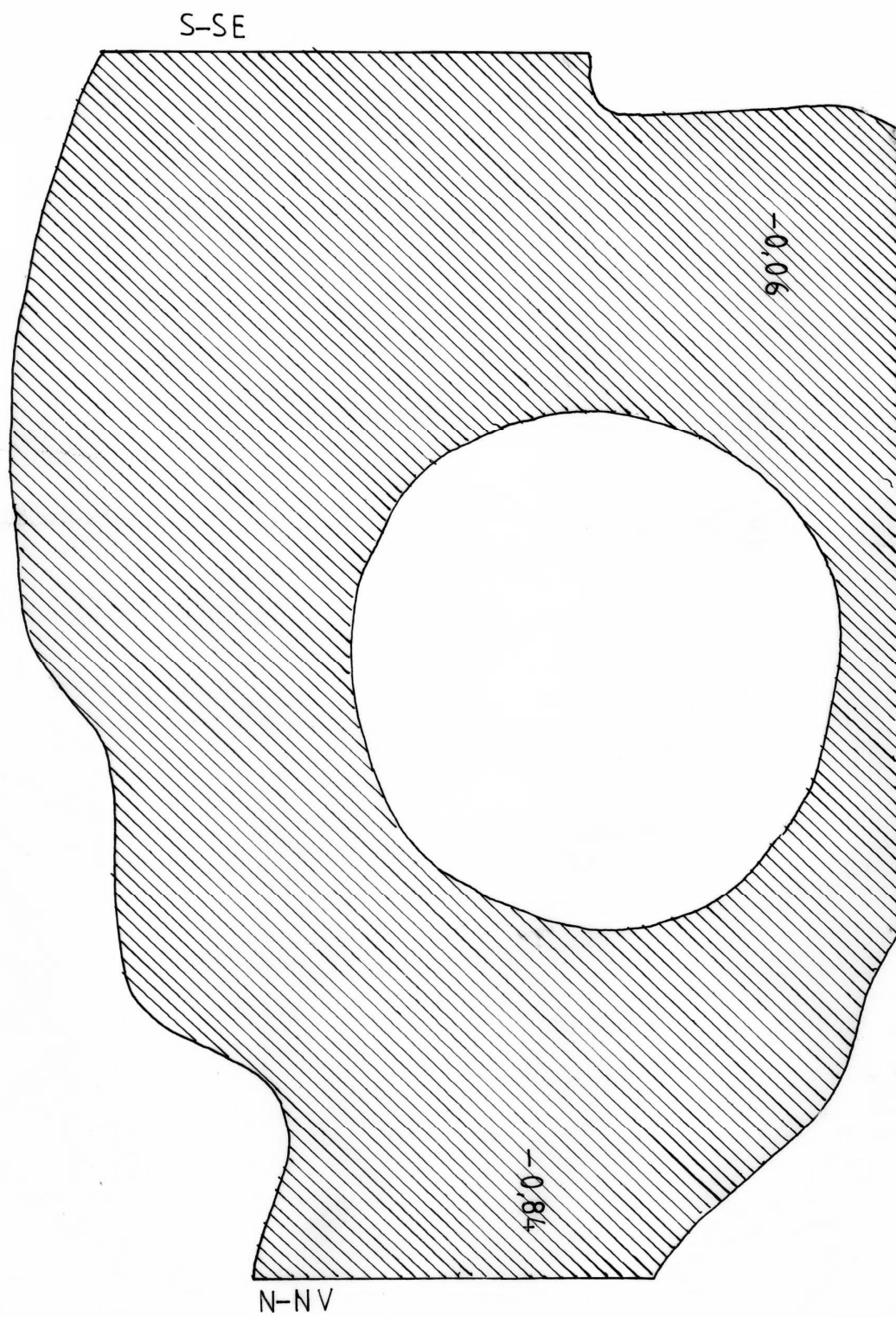

Fig. 1. Platforma de lut ars de la o locuință. Perforația circulară reprezintă distrugere modernă.

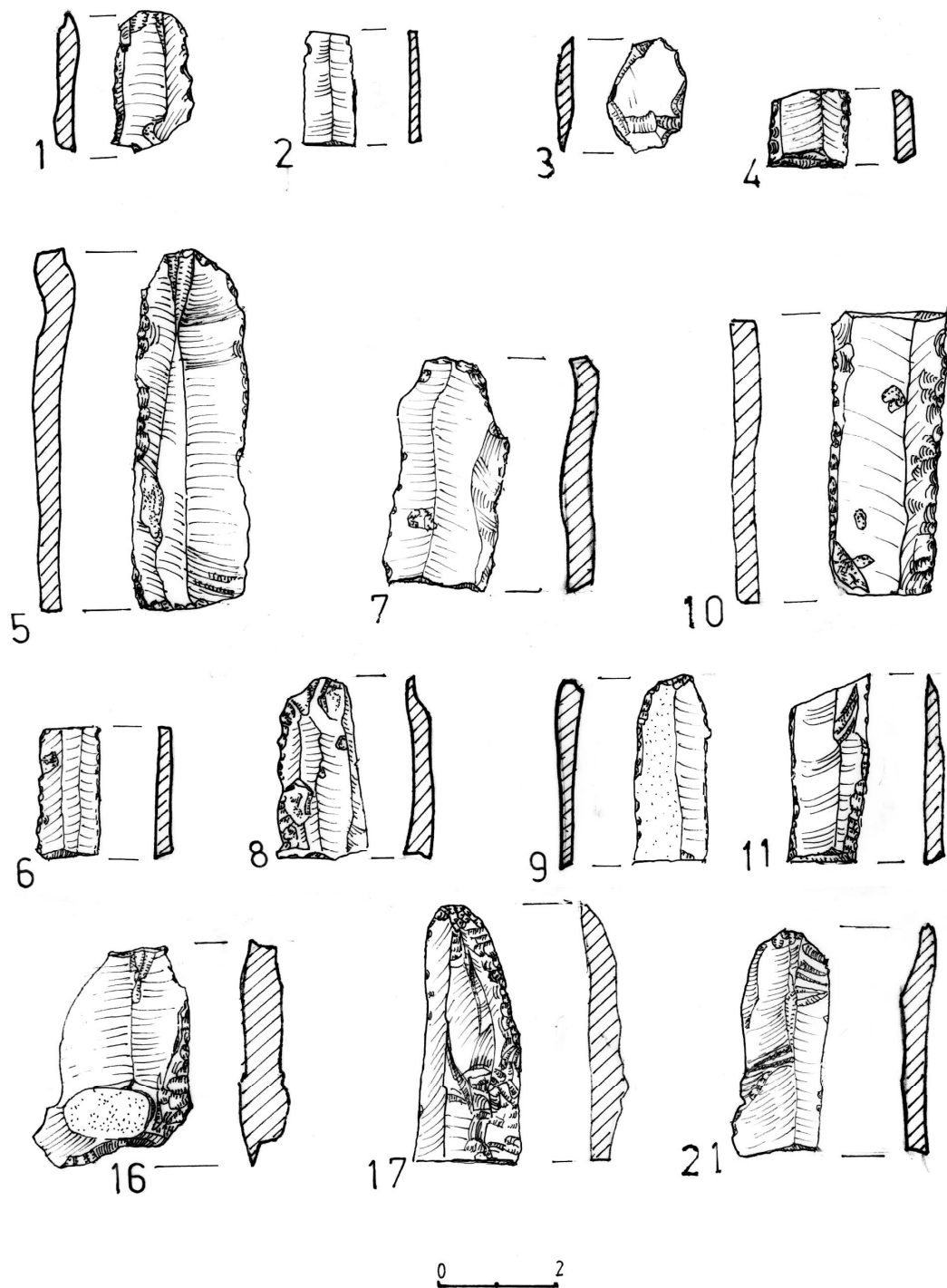

Fig. 2. Unelte de silex cioplit.

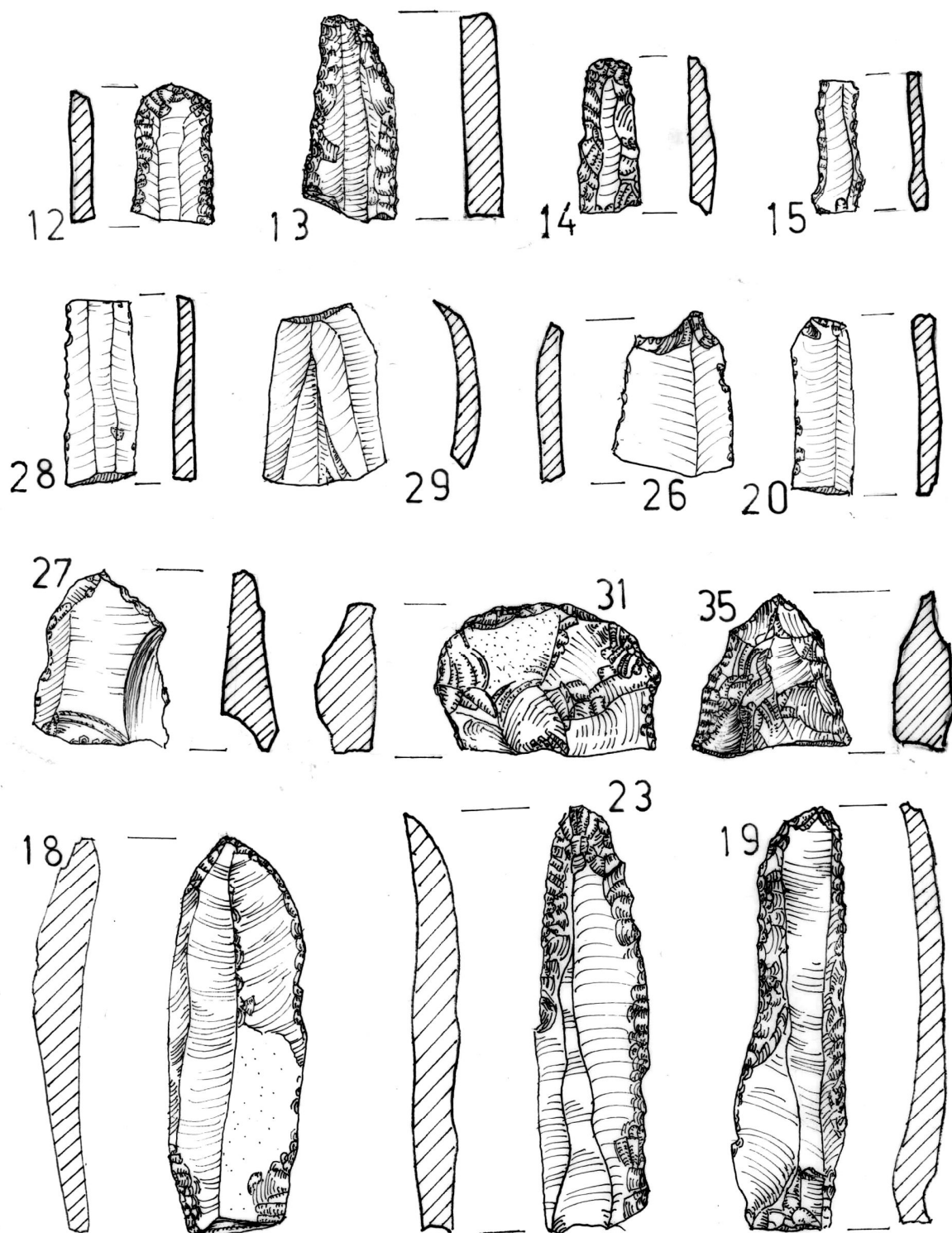

Fig. 3. Unelte de silex cioplit.

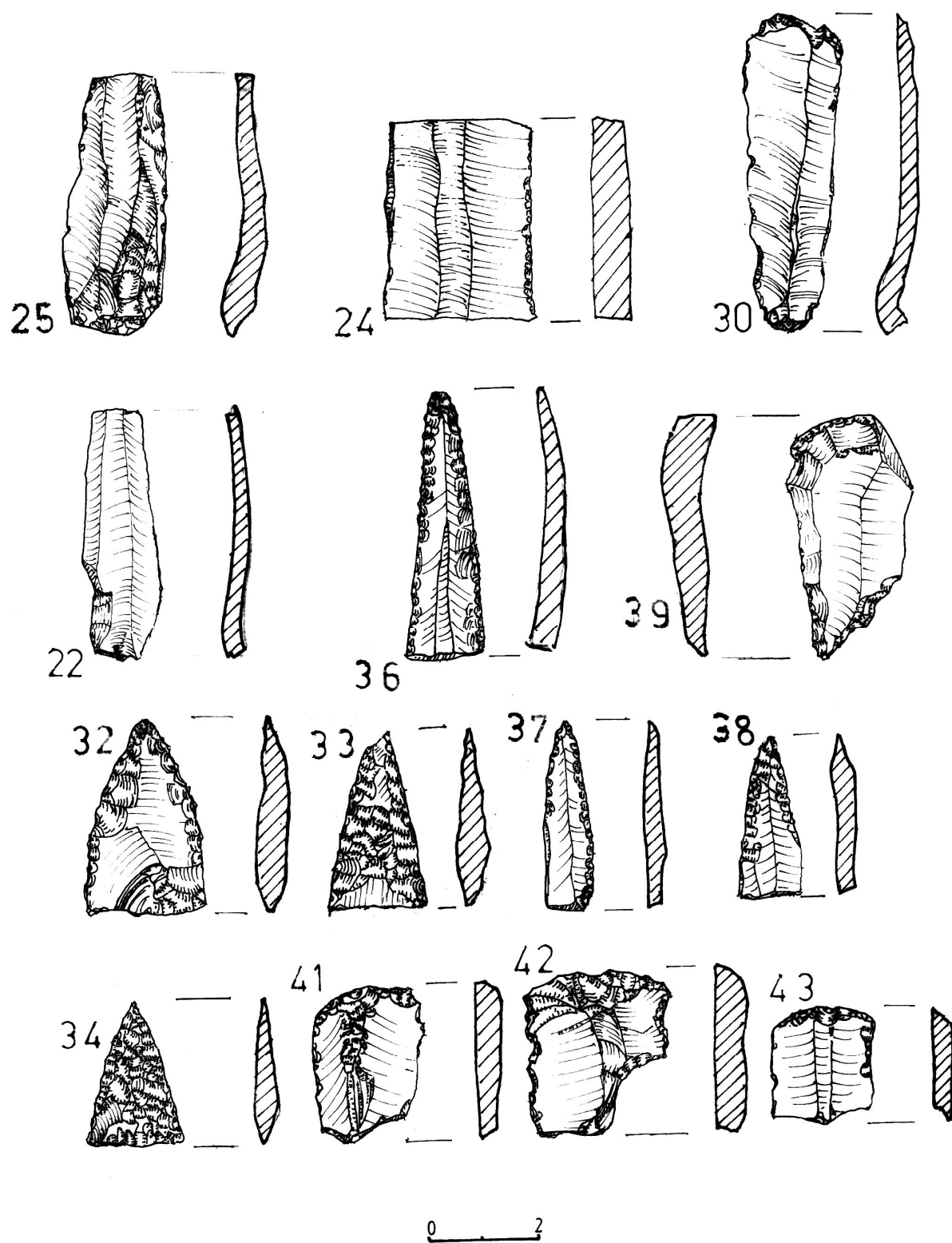

Fig. 4. Unelte de silex cioplit.

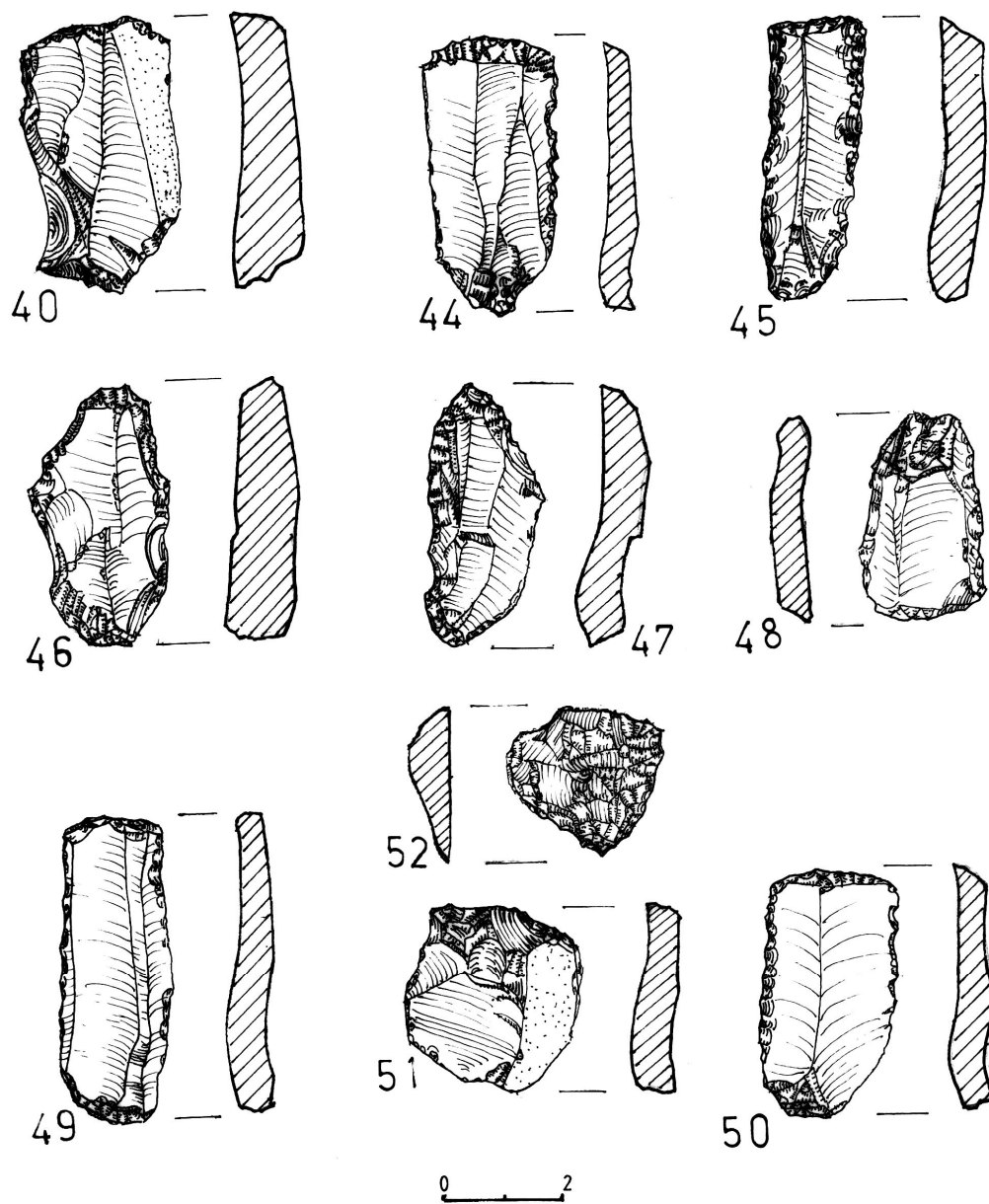

Fig. 5. Unelte de silex cioplit.

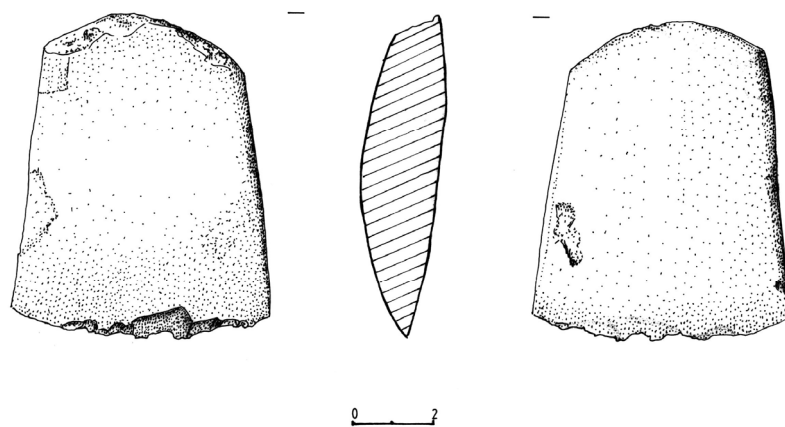

Fig. 6. Topor trapezoidal șlefuit din gresie.

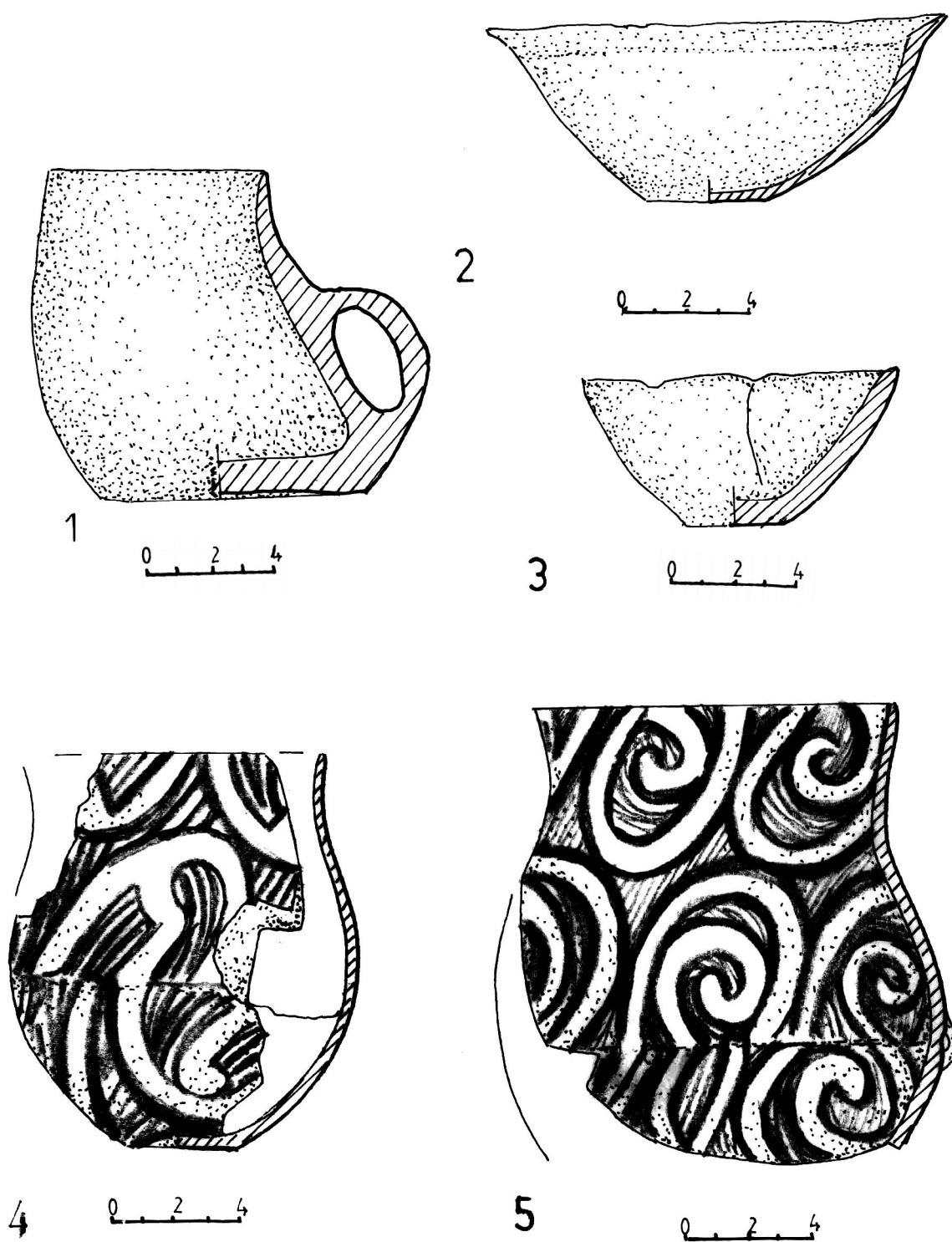

Fig. 7. Ceramică Cucuteni A3. 1. Askos. 2 – 3. Străchini mici. 4 – 5. Pahare.

Fig. 8. 1, 3. Vase bitronconice fragmentare. 2. Askos.

Fig. 9. 1-2. Străchini fragmentare.

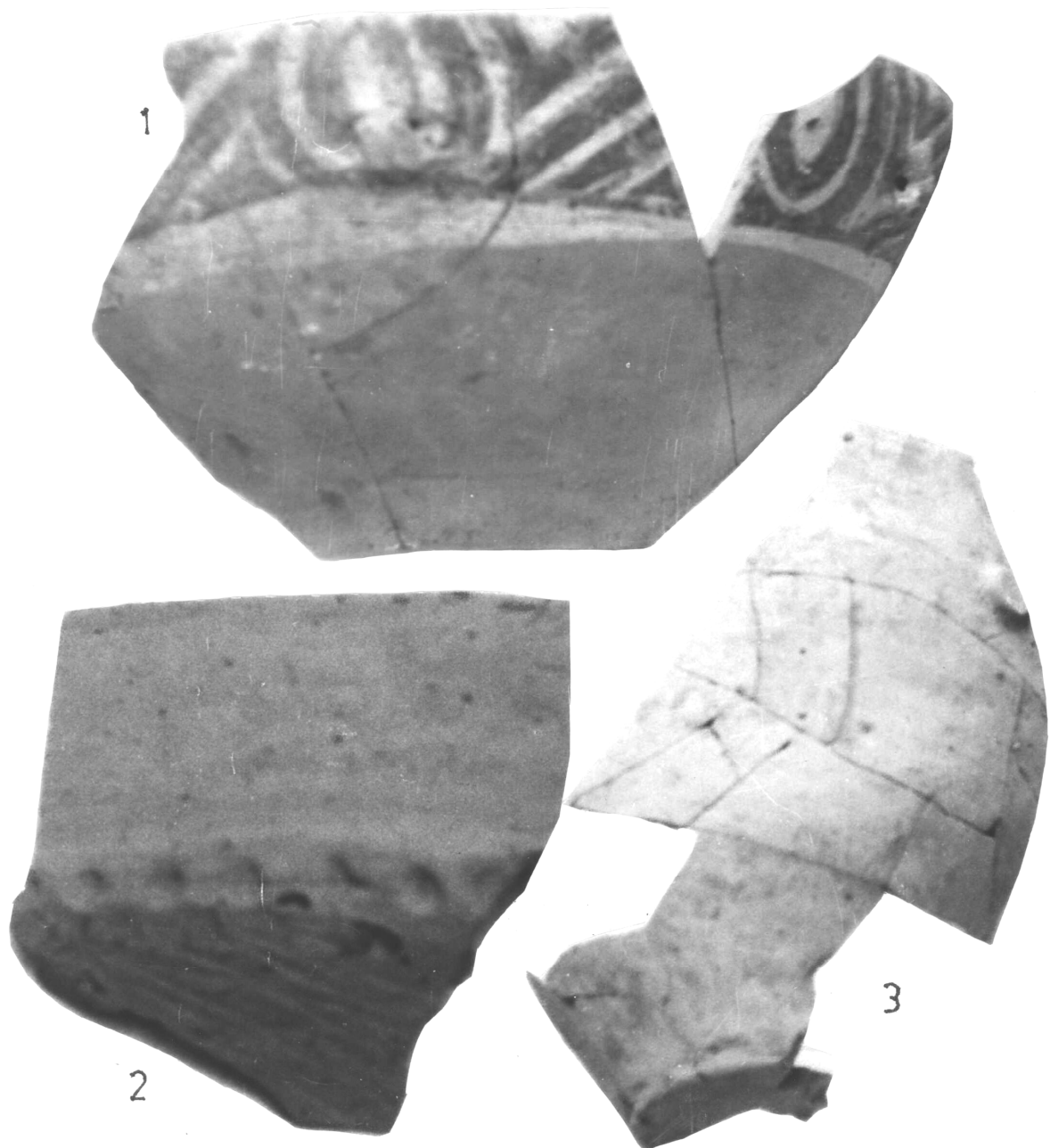

Fig. 10. 1. Strachină fragmentară. 2. Fragment ceramic nepictat cu decor de alveole. 3. Fragment de chiup.

Fig. 11. 1. Vas suport. 2. Castron cu picior înalt. 3. Vas bitronconic cu picior înalt.

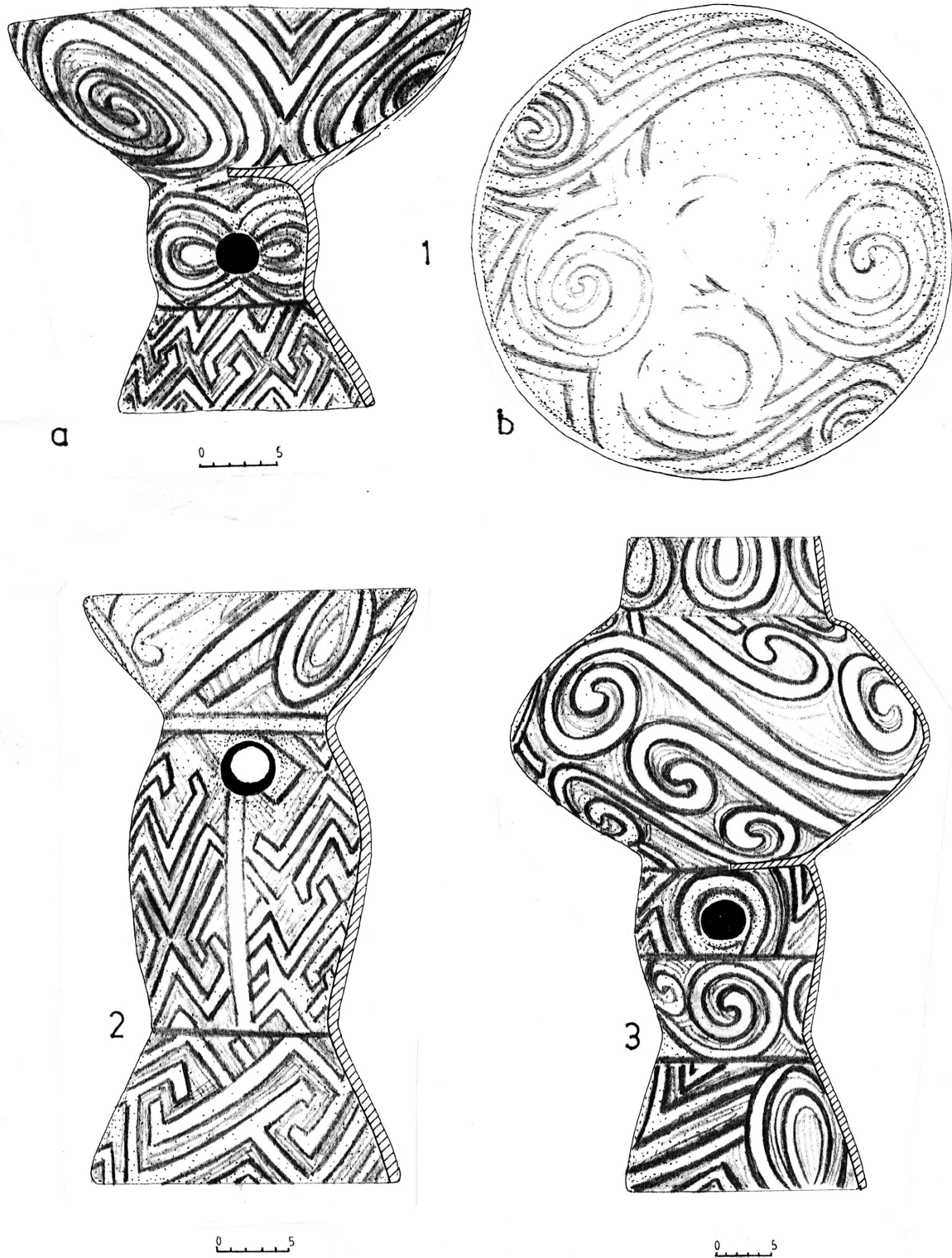

Fig. 12. 1a-b. Castron cu picior înalt. 2. Vas suport. 3. Vas bitronconic cu picior înalt.

Fig. 13. 1. Fragment de vas suport. 2. Fragment de capac. 3. Fragment de vas.

Fig. 14. Fragment de vas pictat cu protomă zoomorfă.

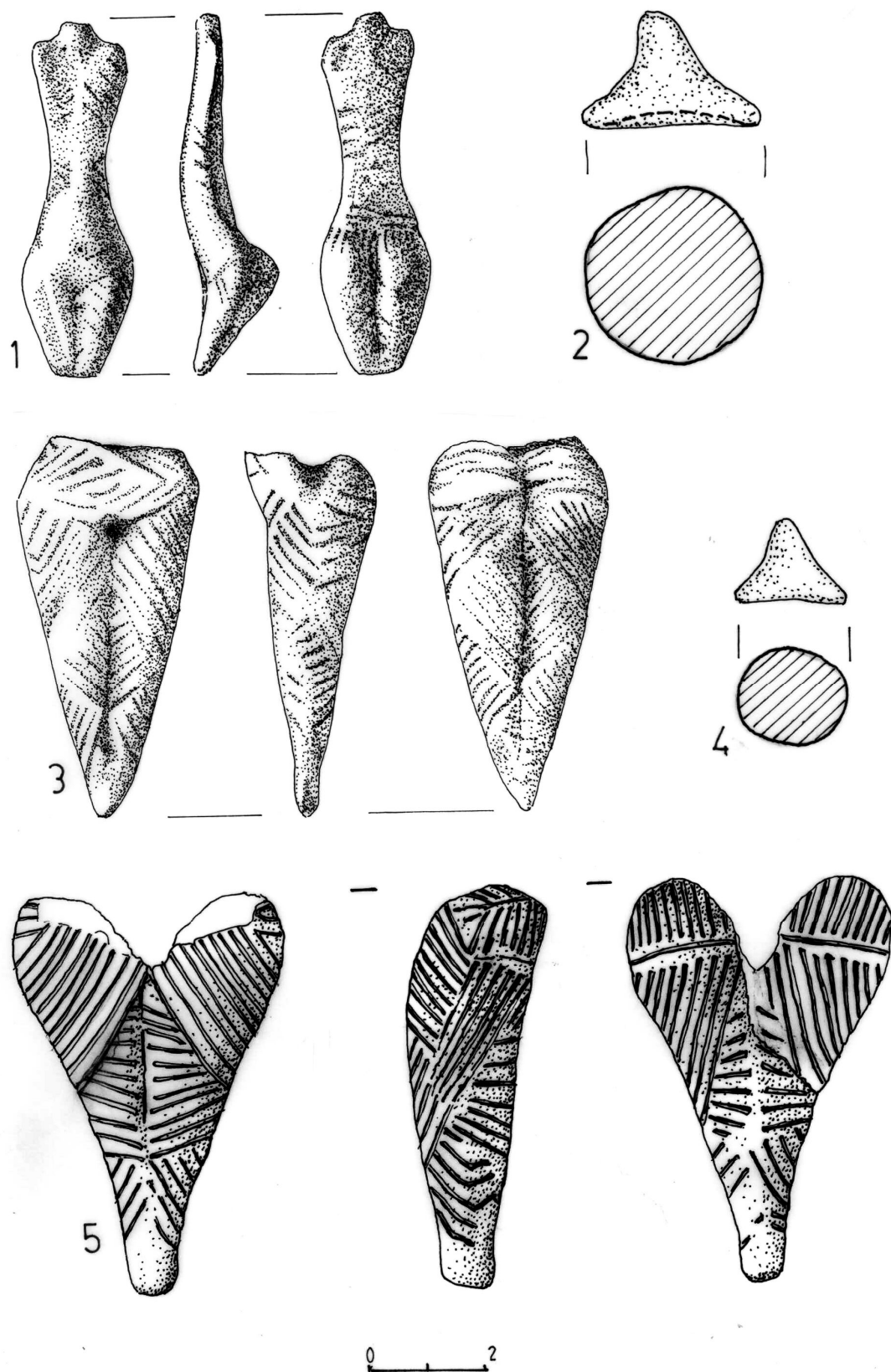

Fig. 15. 1, 3. Idoli antropomorfi feminini verticali. 5. Idol antropomorf feminin așezat. 2, 4. Conuri de lut.

Fig. 16. 1 – 2. Idoli antropomorfi feminini verticali.

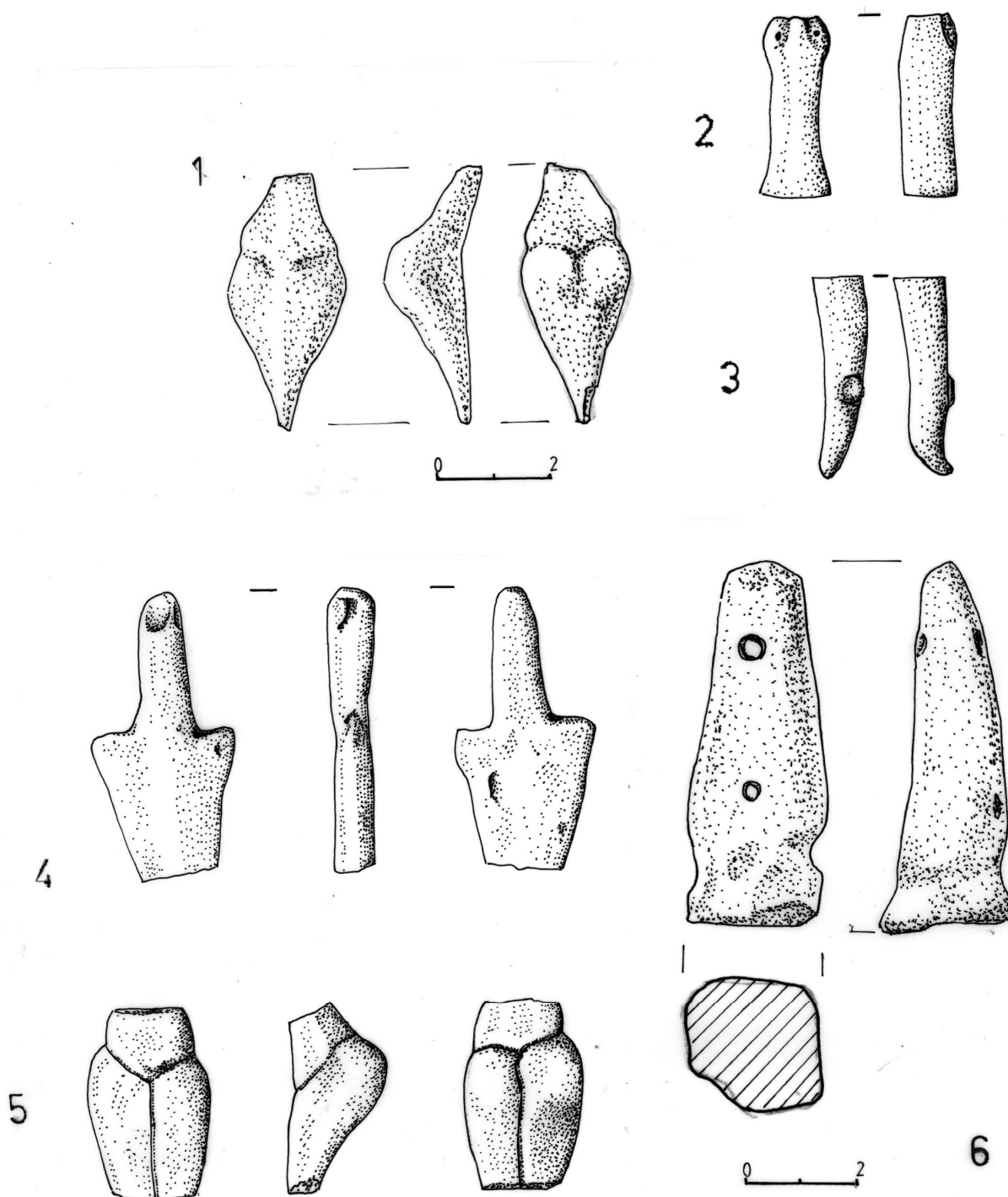

Fig. 17. 1-2, 4-5. Idoli antropomorfi feminini. 3. Fragment de idol. 6. Idol phalloid.

Fig. 18. 1. Idol antropomorf asexuat. 2. Idol feminin.

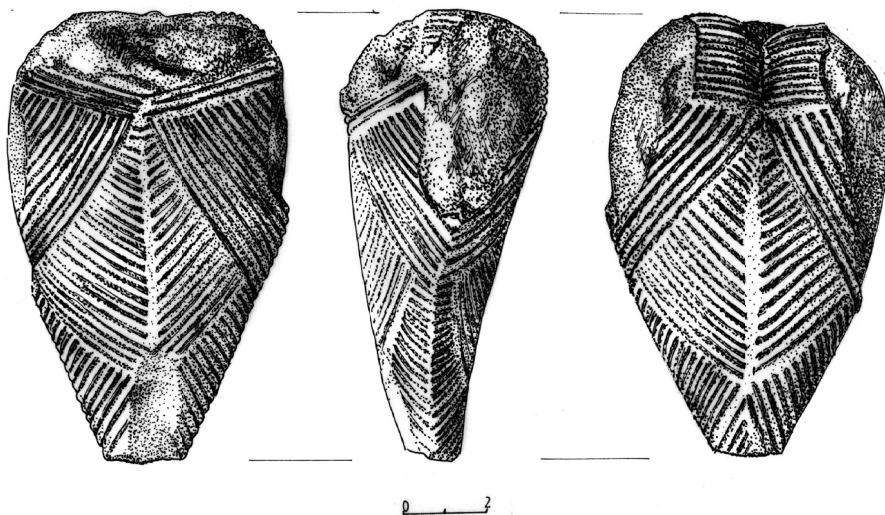

Fig. 19. Idol feminin.

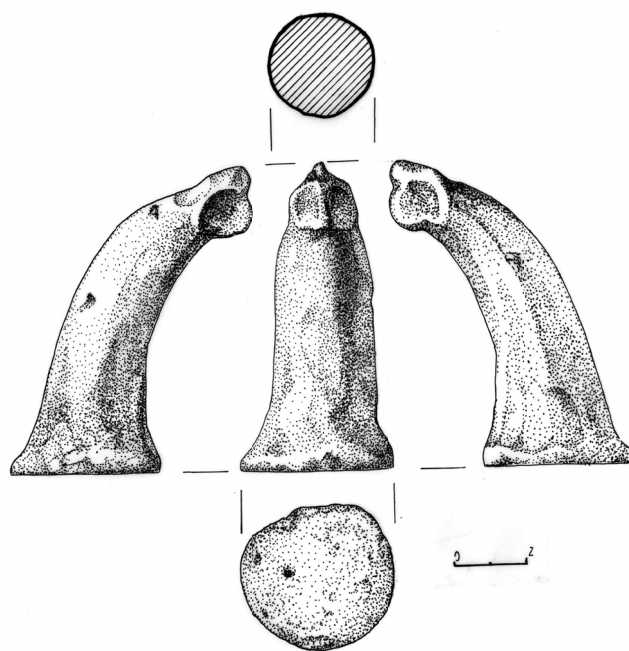

Fig. 20. Idol antropomorf asexuat.

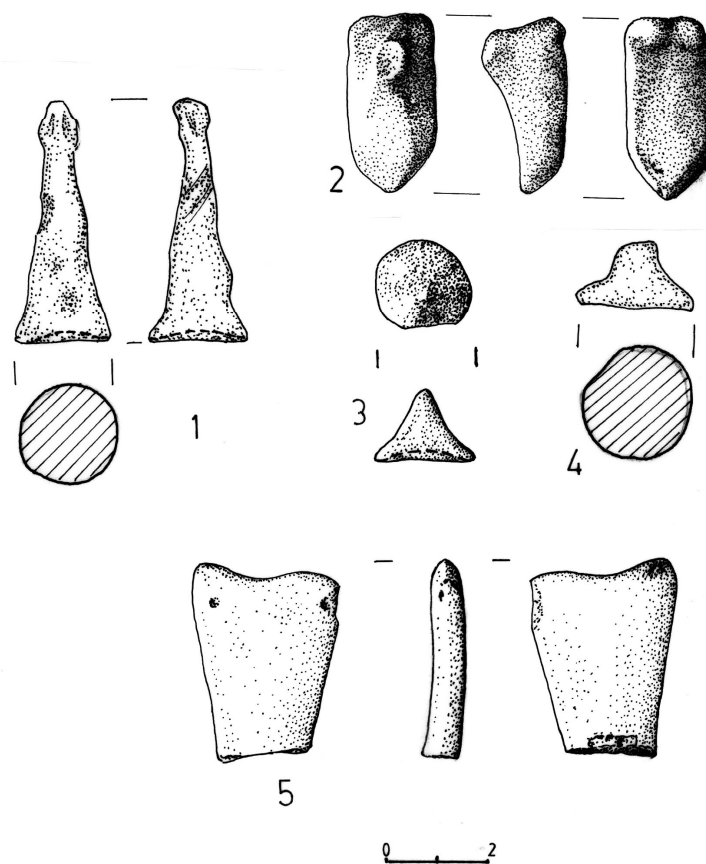

Fig. 21. 1. Idol conic asexuat. 2. Picior încălțat de idol. 3-4. Conuri de lut. 5. Idol cu cap mobil.

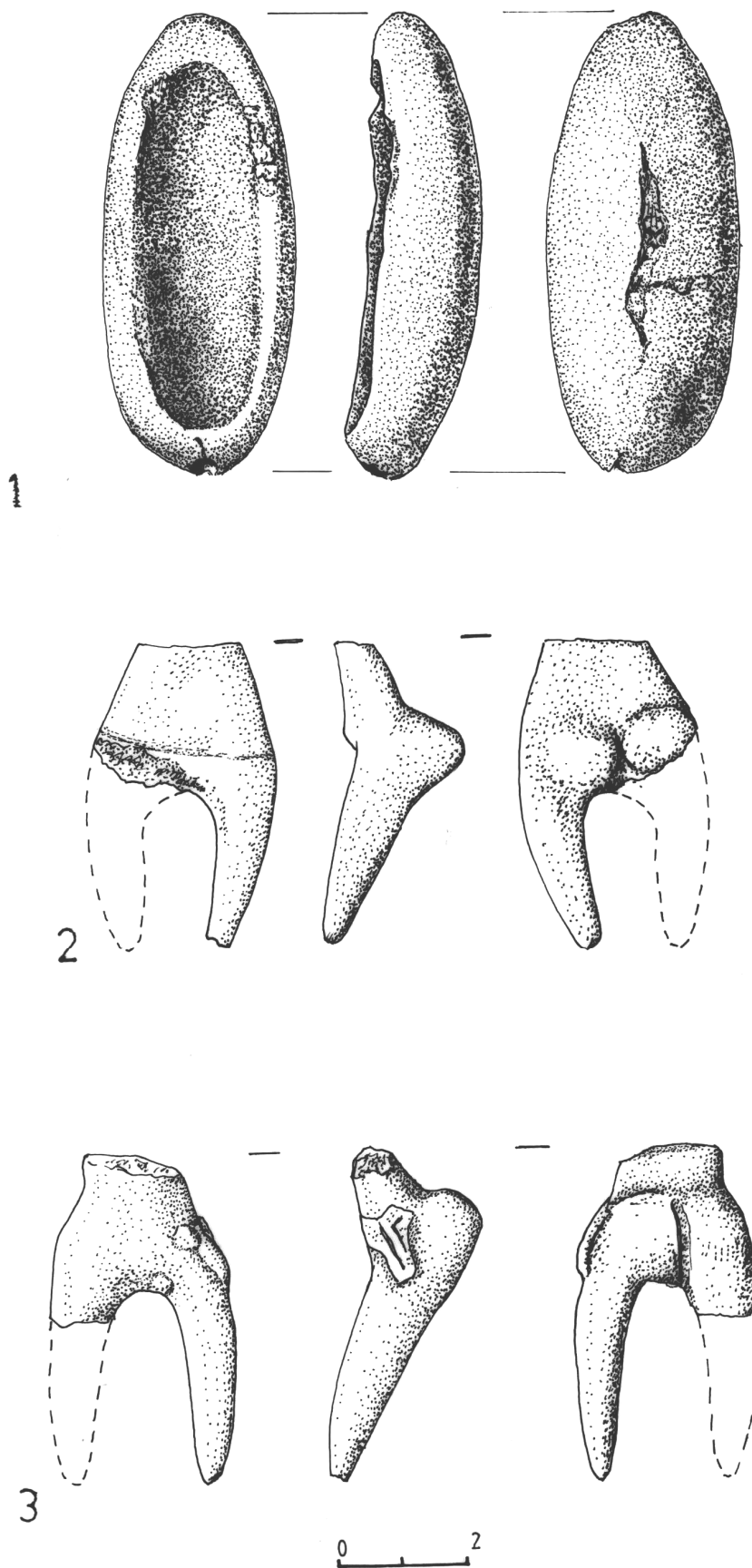

Fig. 22. 1. Machetă ambarcațiune. 2 – 3. Idoli antropomorfi masculini.

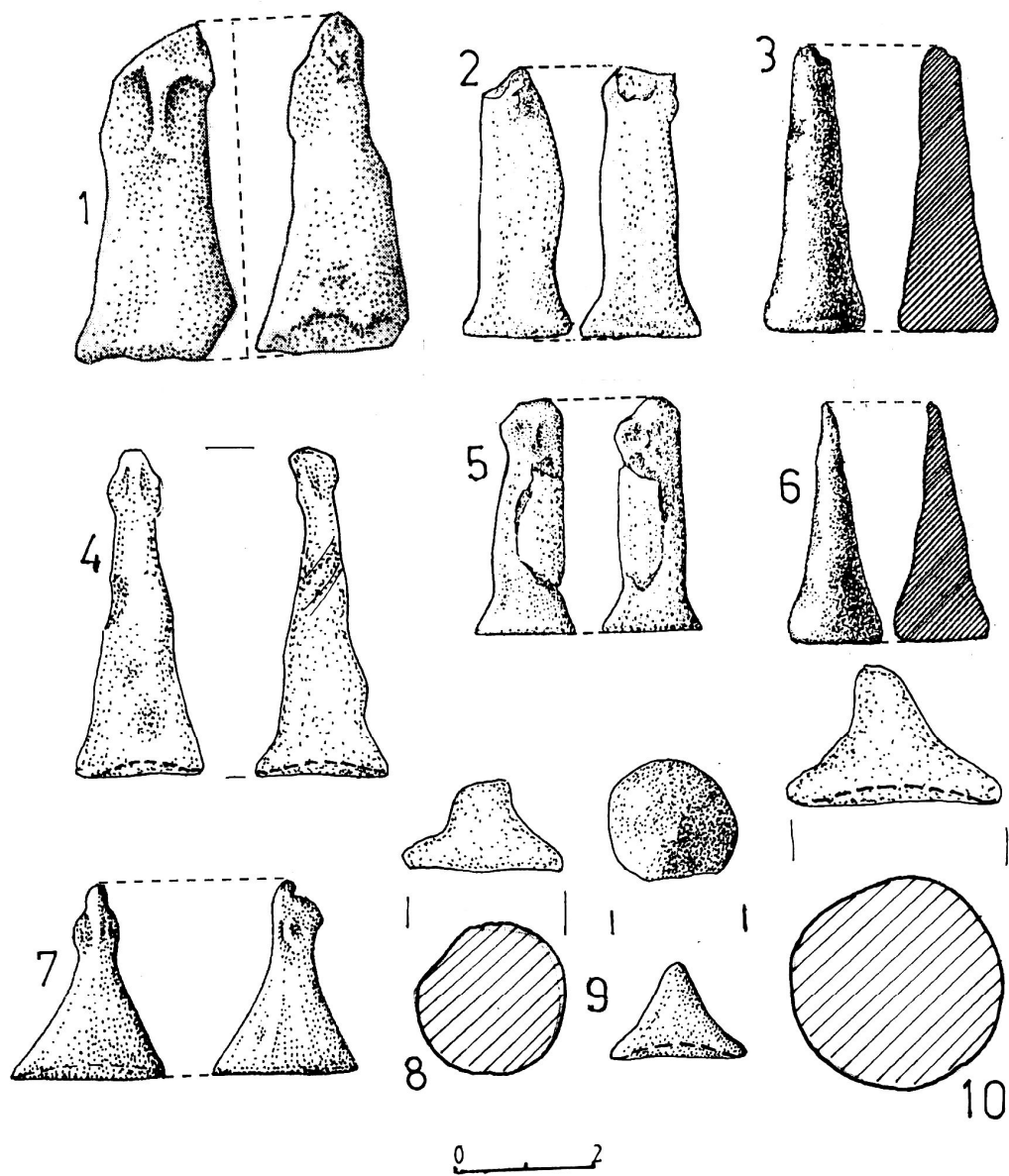

Fig. 23. Schema evolutivă a idolilor conici asexuați.

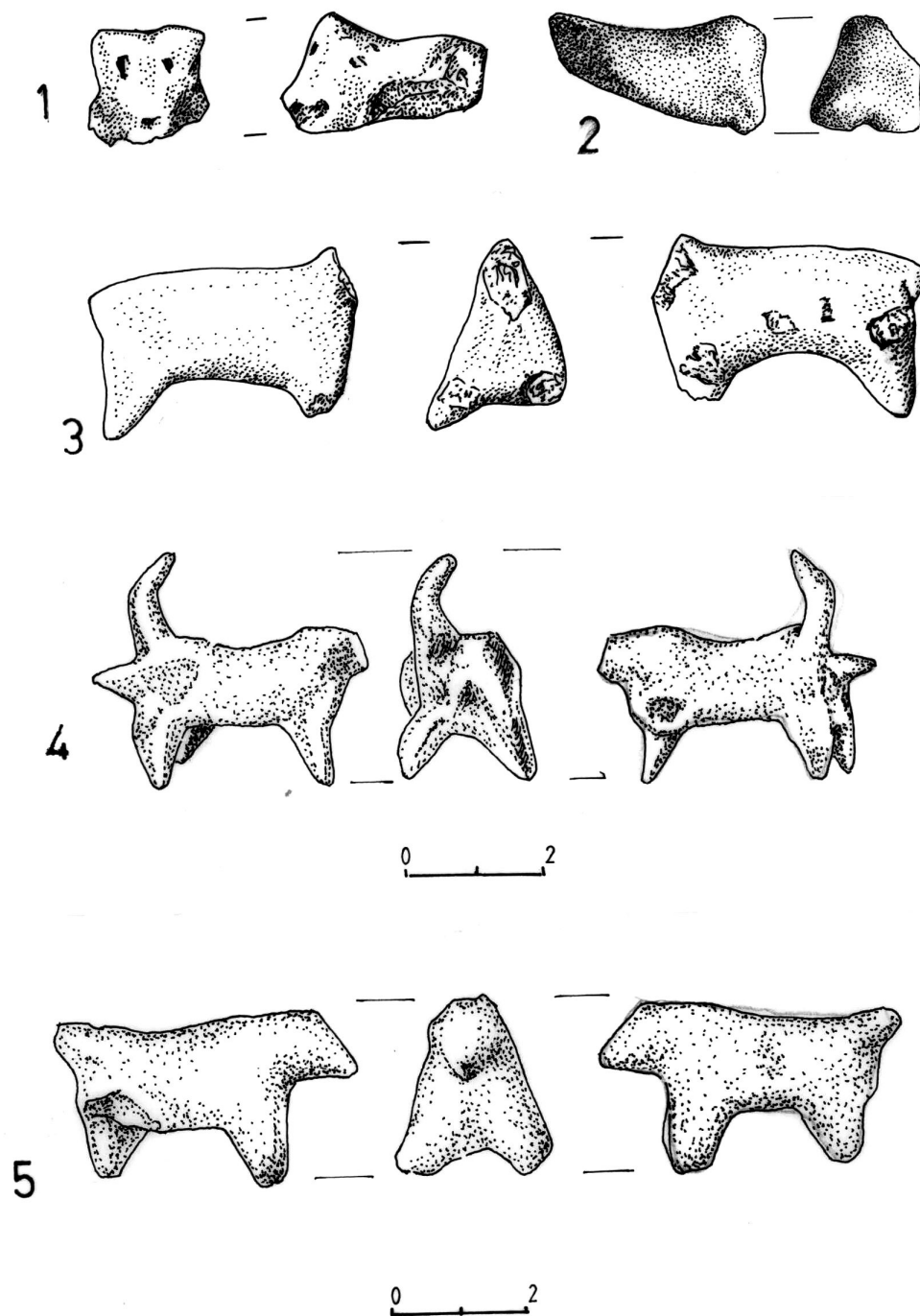

Fig. 24. Idoli zoomorfi.

